

SZEMLE

A Pesti Magyar Színiakadémia március 15-i ünnepi előadása diákoknak¹

Rendező tanárok: Pál András és Takács Géza Áron

Veszprémi Attila: Gondoltál valamire, ugye?

A 2016. március 15-i ünnepnapot megelőző héten, évtizedes hagyomány szerint, a Pesti Magyar Színiakadémia első osztályosai elsősorban középiskolás diákoknak szóló, remekbe szabott ünnepi műsorral rukoltak elő a Hevesi Sándor téren. A *remekbe szabott* kifejezést jóval többnek szánom holmi dicséretnél. Nemcsak azért, mert az általam látott előadásokon jól szórakozó, hálás közönségé alakult a diákok tömege, hanem mert én nem láttam itt semmiféle ünnepi műsort – ellenben láttam és átéltem egy bizonyos ünnepi *színházat*, ahol nem mítoszokat, hanem levegőt lélegeztünk. Csöppet sem evidens mindez, érdemesnek tartom kibucancolni az élményeimet.

I.

Az előadás előtt *Benkő Nóra*, az Akadémia vezetője mond rövid bevezetőt a színpadon. Szokatlan humorról és fokozatos első-

tétedéséről beszél – mindez ne érje váratlanul a diákokat, és a tanárokat, persze. Balra hátul dobogó, rajta zenészek. (A zene mindvégig élő, a zenészek néha gyűlnek-fognak.) Dühös, szabadságharcos rapper ugrik elő hátulról és vezeti fel az előadást (*Sebestyén Jakab*), pergő, fontos, én-elbeszélő mondatokkal. A refrénben feszes táncsal és harsány katonanótával mutatja meg magát a kórus. Aztán hirtelen egy slamos és magabiztosan harsány konferanszié (*Tóth Boglárka*) karmai közé kerülünk. A bum-

egy színpadra szólított gyermeknéző igénybevételével megidézzük magát Petőfi Sándort

fordi és erőszakos figura (magamban késsőbb porondmesternek neveztem el) erős és vicces alak, hálásan fogadjuk. Az ünnep pillanatok alatt termékbemutatóvá alakul, melynek keretében egy kávéfőző-időgép, némi mágikus „magyarosch” szuvenir és egy színpadra szólított gyermeknéző igénybevételével megidézzük magát Petőfi Sándort. Bohócok vagyunk, egyszerre ordítjuk: Segesváááá! Elsőre nem sikerül.

¹ A napi három előadásra március 11-12-én került sor. Az ünnepi előadást a szervezők meghívták a nyári Ördögkatlan Fesztiválra is. (Ami meglehetősen ritka az efféle produkciók esetében.) A Színiakadémia idén ünnepelte alapításának 50. évfordulóját, az írással a jubiláló színházi-pedagógiai közösséget is köszöntjük.

(Porondmester feddően az antennává formált bedrótozott diáknak: „Mert közben gondoltál valamire, ugye-ugye?”) A második kísérlet sikerrel jár. A porosan megjelenő, megszeppent költőt (*Pálczi Bence*) a porondmester előbb felvizsgáztatja saját tananyag-önmagából, majd megnézi vele – és velünk – az „általa betanított” jelene- teket. Elsőként a forradalom kokárdavarró (?) előestéjén járunk Petőfiéknél, Pesten. Melyik a jó színsorrend? Petrovics anyuka (*Támadi Anita*) és Szendrey Júlia (*Fodor Boglárka*) vitatkoznak. Petőfi (*Hrisztov Tamás*) és Jókai (*Kovács Dóra Eszter*) nyafognak, izgulnak és bosszankodnak. A párbeszédekben a nyelv megőrül, a vita sokszor egymás megszólításában merül ki. A dúló- fül és láthatóan úgy egészében már nem föltétlenül motivált költőt meggyőzik, hogy Szikra Ferencnek igaza van (jobb a „talpra”, mint a „rajta”). Végül anyja sajátos rítusa szerint kénytelen búcsúzni, kisvonat- ként pöfögve, brutális kokárdával a nyaká- ban, mely már a (távoli) holnapot előlegezi. A jelenetet figyelő „valódi” Petőfi megdi-

cséri a hitelességet, majd készségesen mondja, mi következett ezután. 1848. március 15. délelőttjét forradalmi és dü- hös-konformista szölamokat ütköztető sza- valókórus idézi meg egy egyszerű szerkeze- tű lázalom-jelenetben, tömbös mozgással, kiemelkedő szólóhangokkal (*Csizmadia Orsolya, Rugly Csaba*). Az elhangzó 12 pon- tot az esernyős tömeggé alakult kórusból ki-kibukkanó apa (*Kós Mátyás*) és kislánya (*Horgas Ráhel*) beszél meg. „Apa, mi az, hogy...?” És apa igyekszik válaszolni, fi- gyelmesen, pedagógiailag, aztán van, ami- re már csak legyint (azt hiszem, a Nemzeti Bank volt az). A Táncsics kiszabadítására érkező csapat harcias tánccal próbál kom- munikálni az unatkozó, keresztrejtvényt fejtő, udvariasan mosolygó, az ügy iránt teljesen közömbös börtönőrökkel (*Hrisztov Tamás, Kedves Csaba*). A forradalom hírért aztán a bécsi udvarba is megviszik (*Trill Beatrix*). A kertben teniszező Ferdinánd (*Kedves Csaba*) és neje (*Urbán-Szabó Fanni*) örülnek, hogy végre történik valami. Amikor a császár megtudja, hogy mi, meg-

Tóth Boglárka
színiakadémista
mint porondmester

döbben – majd vad röhögésben tör ki. Vele tart az udvar. „Erős lett a Pista!” „Kifutott a Gulaschsuppe!” Csak akkor komorul el mindenki, amikor a labdaszedő inas elűti a viccet: „Fekete sereg!” Az előadás utolsó részében, a Batthyány-kormány ironikus, memorizáltató pantomimmal kísért bemutatása után, történelmi hűséggel narrált, ipari-hangköltészeti ihletésű élő zenével kísért hosszú, táncos némajátékban győzetik le a szabadságharc. Nagy robajjal dől ki és gurul elének a kávéfőző-időgép. Sokan meghalnak, meghaltak. Petőfi és a porondmester egyformán elnémul, és a színpadról száz példányban szétrepül a szőlőszem-hasonlat az *Apostol*ból. Aztán újra szabadságharcos rap. Az utolsó elhangzó szó, kiáltás a kórusé: *talpra!*

II.

Az Akadémia első osztályosai tehetségesek, és tehetségüket tudatosan kihasználják, illetve felmutatni igyekeznek a forgatókönyv. Sikerral; az akadémistáknak a lehetőségekhez mérten bőséges játéklehetőséget nyújtó, okosan és takarékosan szőtt dramaturgiát a komolyan vett, pontos, erőteljes, élvezetes és emlékezetes színpadi játék feszíti ráncatlanra.

Mindjárt az elején *Sebestyén Jakab* saját maga által írt rapje (raphez méltóan és a talmi pilvakeres produkciókkal ellentétben) tényleg énközlés, és nem ál-közösségi terméksomagolás, a mondatai belső élményről, átélésekről beszélnek, *ennek* tükrében használják a *magyar* szót – és nem fordítva. *Tóth Boglárka* porondmestere egyetlen perc alatt eléri, hogy *semmilyen* fal ne legyen a közönség és közte. Szinte „rokoni” elfogulatlansággal, bátran és jól játszik velünk; ráadásul egy potenciális

ripacsszerepből ösztönöz minket belső párbeszédre – erről lesz még szó alább.

Petőfi és a porondmester egyformán elnémul, és a színpadról száz példányban szétrepül a szőlőszem-hasonlat az *Apostol*ból

Hrisztov Tamás, akinek hanghordozása, testbeszéde a Petőfit játszó színész szerepében önmagában is mesél, olyasféle kisszerű áldozati alázatossággal fog kezdet a színpadon termelt „valódi” Petőfivel, hogy a mozdulat jelentésképző erejéről nekem azonnal beugrott Kusturica *Underground* c. filmjének egy hasonló pillanata, a nemzeti hőst játszó

Sebestyén Jakab színiakadémista mint forradalmi slammer (rapper)

filmszínész és a nemzeti hős találkozása. A fia iránt nőstényi-uralkodói módon vonzó Petrovics-anyukát játszó *Támadó Anita* hangja és színpadi „vonulása” is emlékezetes, ahogy *Fodor Boglárka* hirtelenkedő mozdulatai is, amint például férje nyakába veti a hatalmas kokárdát. (Egyáltalán nem jellemző, hogy egy kezdő jelenet pár perce után két 18-19 éves hölgy közül egyiküket *határozottan* anyukának, másikukat

határozottan ifjú feleségnek tudom látni a színpadon, de most így történt.) Mellettük Kovács Dóra Eszter lelkesen okoskodik és izgul Jókai szerepében (valószínűleg szöveget ütve ezzel a néző diákok fejébe). A szavalókórus szóló-versmondói, *Csizmadia Orsolya* és *Rugly Csaba*, egyszerre dühösek és pontosak (kiemelt szövege a jelenetnek Petri György *Európa?* c. verse). Ahogy a teljes koreográfia is az; az egyéni és a tömeges megszólalások, mozgások egymásba kapaszkodnak, sodor a hullámszerűen csapkodó ritmus, az ünnepet elutasító és a lelkes szólam összecsap, zeneként hat, jó hallgatni, jó figyelni rá. *Kós Mátyás* és *Horgas Ráhel* mint apa és lánya az esernyős tömegben azért jók, mert a kérdések-válaszok hangja *tényleg* apa és lánya hangja. (Többször csodálkozom rá a színészek életkorára.) *Kedves Csaba* és *Hrisztov Tamás* Táncsics örököként civilizáltan rágják a ceruzát, udvariasan mosolyognak, és teljesen érzéketlenek a magyarok tapsos-táncos betyáros drámájára (a koreográfia tömör, vicces, egyértelmű). *Kedves Csaba* fehér sortos Ferdinándja egy nagyra nőtt csecsemő, boldogan szórakozunk rajta. (Az egész udvar komikus karikatúra, *Urbán-Szabó Fanni* nyögdecselő császárnéja és *Trill Beatrix* rémült hírvivője is.) Egészen addig, amíg el nem hangzik az inas rossz vicce. A császár elkomorulása a

Pálóczi Bence színiakadémista mint Petőfi Sándor

„fekete sereg”-re megmutatja, hogy amin eddig szórakoztunk, nem boldog, hanem beteg infantilizmus: a sértett fensőbbiség félelmetes önérzete. (Egyébként soha jobb, egyszerűbb pszichologizáló demonstrációt a történelem megértéséhez! A „fekete sereg”

poénja rendkívül eltalált, sűrű színpadi közlés.)

Rugly Csaba pár mondatnyi bohóckodása a labdaszedő inas szerepében a szánandó csicskást körvonalazza (aki, mint láttuk, azért fontos események katalizátora). *Pálóczi*

Bence megidézt Petőfi

jobbára készséges és szerény szemlélő, az ő „ismert” drámája kívül marad a színpadi játékon, a szabadságharcnak és bukásának is csak narrátora.

Az együttmozgások, helyezkedések, táncok mindig nagyon szépek, sokszor valósággal lélegeztetik a színpadot. Egyszerűek, *azok, amik*; hiányzik belőlük a diákszínpadokon sokszor funkciótlanul

sodor a hullámszerűen csapkodó ritmus, az ünnepet elutasító és a lelkes szólam összecsap, zeneként hat, jó hallgatni, jó figyelni rá

burjánzó, modoros szimbolizáció. Ezek a mozgások, beállások inkább ikonok: nincs vélt egyediségükben tetszelgő „mögöttes tartalmuk”, inkább mechanizmusokat, emberi működéseket, majdhogynem automatizmusokat jeleznek egyszerű (és részben ezért mélyen empatikus) nyelven – ettől lesz tényleg közünk hozzá. Az élő zenei hatások szinte mindig az együttmozgásokat kísérik, nincsenek egyedül. Kevés az eszköz, és mindig erős a hatás. A zenészek a rapben húzószak, a hangköltészeti jellegű részekenél érte a fülük, amit csinálnak, hangeffektjeik viccesek.

Sosem töltelék a mozgásjáték. A szabadságharc színpadi megidézése például egy algoritmikusan beszélő, kihívóan szikár zenés színpadi animáció keretében zajlik. Egy láthatatlan gépek által irányított táblajátékot látunk, ahol emberek a bábuk. Az alkalmi kórus éneke-zenéje egyszerre film- és videojáték-hangulatú, de csöppet sem mulatságos. Közben a szabadságharc időpontjait, eseményeit, fordulatait soroló hang hivatalossá, végül sötéttessé válik. (Számonkérés, önsajnálát? Szó sincs róla. Csak tudni kell, hogy mindannyian rokonok vagyunk. A megidézett Petőfi és a porondmester hangja, testbeszéde demonstratíván egyformává válik, és elég erőteljesen dobják felénk a szőlőszem-hasonlatot is, nyomtatott papírokon.)

III.

Számomra különös, hogy egy nemzeti ünnepi műsor nézőjeként nem érzem magam rosszul. Azt hiszem, nem akarnak *tőlem* semmit. Ezért tudok egyre jobban figyelni. Persze egy darabig gyanakszom, várom a nemzeti mítoszt pro vagy kontra, a heroikus simulást vagy a gúnyos-elutasító paró-

diát. Mindkettőt unnám – de mindkettő elmarad. Ehelyett a színpadra lépő porondmester máris megkínál egy szokatlan élménnyel: forradalmi termékbemutatóján, lendületén, lelkesedésén nevetek, de ezzel együtt nem paródia az, amit látok. A szerepet *Tóth Boglárka* nem teszi idézőjelbe, egy-
gyé válik vele, nem gúnyol, nincs elvonás,

ő: mi vagyunk
mindannyian. Ez a
folyton félresikerülő,
erőszakos, de tökéletesen
megmagyarázható igyekvés

nincs összekacsintás a nézővel a szerep fölött egy vélt fensőbb tudás nevében. A porondmesternek „ezze van” és ezzel nagyon-nagyon akar boldogulni! Fensőbb tudás? Az maga az empátia, amit érzek iránta. Ő: mi

vagyunk mindannyian. Ez a folyton félresikerülő, erőszakos, de tökéletesen magmagyarázható igyekvés. A százalmas hétköznapi flow, a valahogy-megfelelőtudás lyukas fenekű boldogsága, iskolástul, jódumástul, gubancos kábelestül. („Kicsit batár, de még nem készült el a wifis verzió.”) A diákközönség figyel, talán érzi, hogy nem szórakoztatni akarják, hanem épp *beengedik* önmagába. Ám a porond-

Fodor Boglárka színiakadémista mint Szendrey Júlia

Rugly Csaba színiakadémista mint verssel lázadó

Csizmadia Orsolya színiakadémista mint verssel lázadó

mester többet is tesz ennél: nyíltan büszke rá, hogy a jeleneteket ő tanította be, azaz hogy ő a felelős azért, hogy itt mi minék látszik. Mi ezt általában letagadjuk (nem vállaljuk a felelősséget), helyette hagyományokat, ideákat emlegetünk döntéseink okául (nehéz dolog a szabad akarat). A figura viszont bumfordi büszkeségével *leleplezi* ezt a tagadást, és mi boldogan nevetünk ezen. Empátia és nevetés; a közösség visszakapta önmagát, és örülhet szabad akaratának. Nem *kötelező* ünnepelni, és nem kötelező *nem* ünnepelni sem. (Mindkettő reakció volna így, azaz függés attól, amire reagál.) Végre *magunkat* érezhetjük, anélkül, hogy az ünnepet meg kéne tagadnunk. „Magyarnak lenni sosem volt szégyen” – szólt a rap befejező sora. Vagyis *mindenképp otthon vagyunk*, Pilmax 3000 időgéppel, szóviccekkal, poros Petőfivel – de otthon. Ez végre a közös ünneplés üres tere.

A bohózszerűség mögött az előadás (tervezett vagy önkéntelen) vezérelve az empátia. Az összes eseményidéző „történelmi” jelenet az ízléstelenséggel, az öncé-

lúsággal és a gúnnyal játszik – szociálisan érzékeny figyelemmel. Az egyéni sorsvillanások túlgyulladnak a poénokon, és rendre *valódi* – bennem belső ráismerésként átélt – színházi feszültséget teremtenek. Például a jelenetbeli Petőfi eredeti testükből kiszakított verssorait *körülötte és neki* pufogtatják bornírt párbeszédekben, ez pedig így nem vicc, hanem bántalmazás. Közöny, infantilizálás. Ezen röhögni zavarba ejtő érzés (és az a színház egyik dolga, hogy az is maradjon).

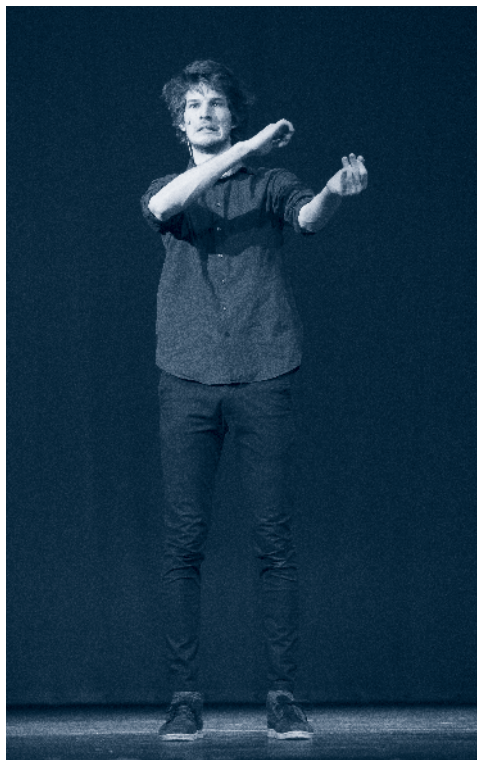
A drámaiságot hordozó jelenetekben különben is visszatérő elem a lelombozott lelkesedés. Mindig van, de mindig megölik, értelmetlenné vagy értel-

metlenné válik. Petőfít az anya és a társak destruálják, a Pilvax és a Múzeumkert tömege elutasító és szkeptikus hangokkal teli. A 12 pont-jelenet jó szándékú apukája, aki kislányának magyaráz, önkéntelenül is egyre nevetségesebb kommentárokat fűz a pontokhoz, pedig ő csak őszintén válaszol – ettől fáj. A Táncsicsot őrző örök a bennszülött vadaknak „kijáró” mosolygó elnézéssel viseltetnek a felhevült szabadítók iránt, így a nyitott kapukat döngető tömeg

az egyéni sorsvillanások
túlgyulladnak a poénokon,
és rendre valódi – bennem
belső ráismerésként átélt
– színházi feszültséget
teremtenek

szánalmas magyarosch táncegyüttesé válik a szemünk előtt. Még V. Ferdinánd sem szórakozhatja ki magát felhőtlenül a magyarok forradalmán egy rossz poén miatt.

A porondmesteri kontextus miatt az alakokra nemigen tekinthetünk hiteles történelmi alakokként, ezt a lehetőséget azonban az alkotók bölcsen arra használják, hogy a teljes emberi fajt ábrázolják *mindig ugyanúgy* esendőknek, szeretetreméltónak, segítségre szorulóknak. Ez mindannyiunk rokonságának lényege. Izgalmas átélni egy ünnepi műsorban, hogy az interpretációs félreértésekkel és a nyelvi inkompetenciával is játszó „jelenet-betanítók” *valódiabbnak* hatnak, mint bármilyen bevett történelmi reprezentáció.

Bús Dániel színiakadémista mint Batthyány-kormány

Meggyőződésem, hogy most tényleg ünnepeltünk. A színpadról nem rángattak bele egy vélt közös szabadságba – se az elhivatott magyarokéba, se az ünneptagadókéba. A belém bújt tizenéves is örül

nem könnyű feladat az ünneplő reflexeket mindegyre újratanító mágikus társadalmi diskurzusba úgy belebeszélni, hogy a beszéd ne simuljon, de ne is terrorizálja a diskurzust

a pedagógia finom hiányának. Nem tudja, az volt-e a kimondott cél, hogy „hozzuk közelebb a diákokhoz a történelem valóságát”, de vele ennél jobb dolog történt: ő mehetett és menne még közelebb önszántából, pedig amúgy nagyon gyanakvó és sértődős.

Nem könnyű feladat az ünneplő reflexeket mindegyre újratanító mágikus társadalmi diskurzusba úgy belebeszélni, hogy a beszéd ne simuljon, de ne is terrorizálja a diskurzust. Ha viszont sikerül, akkor az alkotók épp azt teszik, ami a színház dolga: közös valóságunkba, a mítoszok mögé kalauzolni el anélkül, hogy ennek feltételeként megtagadnák a mítoszokat. Elfogadni ezeket, és közben a valóságról beszélni: óriási kihívás a nemzeti ünnepen szót kérő színház számára. Különösen akkor, ha az oktatás segítőjeként a történelem-tananyagot is vinni akarja magával a közös valóság terébe. 2016 tavaszán a Pesti Magyar Színiakadémia első évfolyamosainak mindez sikerült. A csapat, tanáraikkal és más segítőkkel közös munkájuk eredményeképp, *apró, fontos mélyfúrásokkal teli, friss, izgalmas, emlékezetes színházat* játszott. Ez nem kevés, tanúsíthatom: nagyjából huszonöt éves befogadói székszisemen ütöttek jókora rést.

Egyéb, nem nevesített szerepekben: *Bús Dániel, Csarkó Bettina, Csúcs Olivía, Hajdú-Sobor Csaba, Nagy Rebeka*. Koreográfia: *Takács László*. Zenei vezető: *Puskás Péter*. Osztályfőnök: *Pál András*. Osztályfőnök-helyettes: *Takács Géza Áron*.